

ključna točka oblikovanja novih strategija za zaštitu okoline istočnoeuropskih zemalja, smatraju autori, odbijanje takva naslijeđa komunizma.

Drugi dio zbornika čini šest tekstova koji tematiziraju značenje ekoloških pokreta u zemljama tranzicije. Identificirajući glavne tijekove, vrijeme pojavljivanja i opće zapreke environmentalnih okupljanja u zemljama Istočne Europe, D. Fisher smatra da su snažni državni monopoli ovih zemalja usporavali moguću kritiku i promjenu službene ideologije te se tek osporavanjem njihove političke legitimacije otvorio prostor protestima i utjecaju na politiku zaštite okoline. Prve naznake promjena autor vidi u sedamdesetim godinama ovog stoljeća, a radikalno mijenjanje situacije u devedesetim – nakon sloma prijašnjih režima. Stoga glavni izazov novim političkim rukovodstvima Središnje i Istočne Europe predstavlja upravo implementiranje ekoloških programa razvoja koji su ujedno svojevrsni test njihove političke legitimacije.

Erozija komunističkih sistema i podizanje »zelenog protestnog vala« s analizom lokalnih obilježja teme su i autora poput S. J. Kabale (Poljska), M. Persanyia (Mađarska), E. A. Shvartsa i I. Prochozove (Rusija). Osnovni zaključak prisutan u ovim analizama izražen je kroz bojazan od svođenja različitih ekoloških grupacija tek na simboličnu ulogu branitelja »mladih demokracija«.

U konkretnoj se analizi kao »ključeve uspjeha« prevladavanja početnih teškoća zagovaraju međuvladina suradnja, strana (zapadna) financijsku pomoć te pomoć internacionalnih nevladinih organizacija (NGO). Drugim riječima, istaknuta su očekivanja da Zapadni *know-how* postane poluga ekoloških razvojnih promjena u zemljama tranzicije.

Zbornik zaključuje kratak osvrt urednice na tekstove u njemu te indeks pojmova i autora.

Budući da se diskusija o transformacijama i socijalnim prilagodabama na najnovija zbivanja u istočnoeuropskim društvima tek očekuje, prijevod prikazanog zbornika zacijelo bi bio zanimljiv i našoj znanstvenoj publici, premda okuplja analize samo jednog problema – ekoloških mijena i upravljanja njima.

Nenad Karajić

GREENPEACE TOXIC TRADE UPDATE

Vol. 6 (1993); No. 1, 2, 3, 4

Problemi s odlaganjem otpada prisutni su u visokorazvijenim zemljama već desetljećima. Čak i odlaganje »običnog«, komunalnog, otpada povezano je s poteškoćama, jer su njegove količine goleme i nije ga više moguće odlagati jeftino i u blizini mjesta nastanka. Još su veći problemi s opasnim otpadom: iako njegove količine nisu tolike, ekološki povoljno odlaganje toga otpada često je vrlo skup i tehnološki složen posao. Osim toga, zbog pritiska ekološki osjetljive javnosti visokorazvijenih zemalja, lociranje postrojenja za preradu ili odlaganje opasnoga otpada u tim je zemljama dugotrajan, a ponekad i neprovediv proces. Stoga vjerovatno nisu daleko od istine procjene koje govore da je ilegalno »rješavanje« opasnog otpada postao *bussiness* koji se – prema količini novca koji se u njemu »obrće« – može uspoređivati sa švercom droge i oružja. Ako ove procjene i jesu ponešto pretjerane, nedvojbeno je činjenica da jeftino i lako odlaganje otrovnog otpada postaje arhaizam.

Greenpeace Toxic Trade Update je tromjesečni časopis koji je u cjelosti posvećen upravo problematici prometa opasnog otpada. Časopis izlazi na španjolskom, francuskom i engleskom jeziku

(zasebna izdanja) u ukupnoj nakladi od 5.000 primjeraka. Izdaje ga *Greenpeace Toxic Trade Campaign* i dio je kampanje kojoj je cilj zaustavljanje prometa toksičnog otpada, proizvoda i tehnologija. Tim ciljevima određen je i sadržaj časopisa: u svakom broju mogu se pročitati priloci koji se odnose na legislativu u vezi opasnog otpada, promet opasnog otpada i proizvoda, prijenos opasnih tehnologija i sl. Osobito je omiljena »meta« autora priloga *Konvencija o nadzoru prekograničnog prometa otpada i njegovu odlaganju* (tzv. *Baselska konvencija*). Stav *Greenpeacea* o toj konvenciji može se sažeti parolama s naslovne stranice posljednjeg broja (4/93) *Greenpeace Toxic Trade Update*: »1989 – *Danger! Basel Convention Legalizes Toxic Terror*«; »1992 – *Danger! Basel Convention Still Legalizes Toxic Terror*«.

Osnovni problemski okvir u koji se može svrstati većina priloga objavljenih i ovom časopisu jest činjenica da promet opasnog otpada na nov način aktualizira odnos razvijenog Sjevera i nerazvijenog Juga našeg Planeta. Načini na koje visokorazvijene zemlje legalno i ilegalno izvoze svoj opasni otpad u nerazvijene zemlje ponekad prelaze granice onoga što se smatra kriminalnim i ilegalnim postupcima te zaprepašćuju svojom bešćutošću i licemjerjem. Prema podacima *Greenpeacea*, 1992. godine je 90% pošiljaka otpada kojima je odredište bilo u zemljama u razvoju bilo namijenjeno »recikliranju«, »ponovnoj uporabi«, ili je pak deklarirano kao »humanitarna pomoć«. Ovdje ćemo, tek radi ilustracije, navesti samo jedan primjer prikriivenog izvoza otrovnog otpada na relaciji sjever–jug.

U 3.000 t umjetnoga gnojiva, koje je Bangladeš 1992. godine kupio od jedne američke kompanije, bilo je prije slanja u Bangladeš umiješano 1.000 t otrovne prašine nastale taljenjem bakrene rude (*copper smelting furnace dust*).

Testovi toga gnojiva provedeni u Americi od strane nadležne državne ustanove

(*South Carolina Department of Health and Environmental Control*) indicirali su opasnu razinu olova (uzrokuje neurološke smetnje u djece) i kadmija (uzrokuje bubrežne i plućne smetnje i sumnja se da je kancerogen).

U lipnju 1992. vlada SAD optužila je tri američke kompanije (*Gaston Copper, Hy-Tex* i *Stoller Corporation*) za sudjelovanje u ilegalnom izvozu opasnog otpada, ali je dopustila da »gnojivo« ostane u jednoj od najsiromašnijih zemalja svijeta.

Gotovo godinu dana nakon što su vlade SAD i Bangladeša bile upoznate s kontaminacijom, gnojivo se još uvijek prodavalo i seljaci su ga koristili ne znajući za njegovu otrovnost. Prodaja je zaustavljena tek nakon što je trećina već bila prodana.

U studenom 1993. *Federal District Court* Južne Karoline osudio je *Gaston Copper Recycling Company* na kaznu od milion dolara zbog njezina učešća u ilegalnom izvozu otrovnog gnojiva. Dio toga iznosa bit će upotrebljen za povrat otpada u SAD. Bangladeški seljaci koji su bili izloženi otrovu i koji su njime zagadili svoja polja zasad nisu dobili odštetu.

Problemi s ilegalnim prometom opasnog otpada ne zaobilaze, međutim, ni najrazvijenije zemlje Europe. Jedna nedavna akcija *Greenpeacea*, u kojoj je kamion kreat otrovnim otpadom – iako bez ikakvih »papira«! – nesmetano prešao nekoliko državnih granica (*Greenpeace* ironično konstatira da su, vjerojatno, mogli tako doći skroz do Baltika!) upozorava da »Europa bez granica« ima i svoje naličje, te da otvorenost granica ne pogoduje kontroli prometa opasnog otpada.

Opasni otpad i promet njime tema je od osobita interesa i za Republiku Hrvatsku. Razloga je nekoliko. Prije svega, Hrvatska nije u stanju samostalno riješiti sve probleme s opasnim otpadom koji sama proizvodi. Tako, naprimjer, ne raspoložemo s postrojenjima za uništavanje PCB-a/PCT-a, već se ti izuzetno toksični spojevi

moraju izvoziti i uništavati u drugim zemljama, koje imaju odgovarajuća postrojenja. Osim problema s vlastitim otpadom, za očekivati je da će Hrvatska imati sve više problema i s tuđim, jer će – kao i druge zemlje u razvoju – vrlo skoro postati (ili već jest postala) »zanimljiva destinacija« za ilegalnu i prikrivenu trgovinu opasnim otpadom (pod etiketom »recikliranje«, »sekundarnih sirovina«, »ponovne uporabe« i sl.). Ratificiranje *Baselske konvencije* od strane Republike Hrvatske (što je već učinjeno) jedan je od nužnih preduvjeta za određivanje »pravila igre« i uvođenje reda, kako u samoj Hrvatskoj, tako i što se tiče njezinih odnosa s drugim zemljama. *Greenpeace Toxic Trade Update* je u tom kontekstu izuzetno korisno upozoravajuće štivo o manjkavostima *Baselske konvencije* i načinima zaobilaženja njezinih odredbi.

Na kraju, nekoliko praktičnih informacija.

Godišnje pretplate na *Greenpeace Toxic Trade Update* iznosi: 20 USD za pojedince, 50 USD za ustanove, 10 USD za studente (treba dodati još 6 USD za poštarinu).

Narudžba za pretplatu može se poslati na adresu:

*Greenpeace International
Toxic Trade Campaign
Keizersgracht 176
1016 DW Amsterdam
The Netherlands.*

Elektronsko izdanje ovoga časopisa (samo na engleskom jeziku) može se (besplatno) pronaći i na različitim *gopher* serverima na Internetu. Elektronsko izdanje u cjelosti prenosi tekstualni dio časopisa, dok su grafički prilozi izostavljeni. To i nije osobit gubitak, jer se uglavnom radi o ne osobito rječitim fotografijama i crtežima. S druge pak strane, elektronsko izdanje pruža mogućnosti pretraživanja i drugih korisnih manipulacija s tekстом. Ukoliko imate pristup Internetu, *Greenpeace Toxic Trade Update* možete »skiniti« s *IGC Networks & AGC Networks gopher serverA* (host je *gopher.igc.apc.org*), koji u direktoriju *Environment/ Toxics, Hazards & Wastes/ Greenpeace Toxic Trade Update/* nudi sve brojeve za 1993. godinu.

Krešimir Kufrin